

Tré ársins 2005. Mynd: BJ.

Tré ársins 2005

Þann 13. október sl. var „Tré ársins“ útnefnt við hátíðlega athöfn í Kópavogi.

Tréð sem Skógræktarfélag Íslands tilnefndi að þessu sinni er rússalærki (*Larix sukaczewii*) og er að finna í Kópavogsdal, austan við Digraneskirkju og Digranesveg.

Tréð á að baki nokkra sögu. Reyndar virtust örlög þess ráðin árið 1992 er það var hætt komið vegna framkvæmda við lengingu Digranesvegar niður í Kópavogsdalinn. Garðyrkjustjóri bæjarins sýndi þá lofsverða árvekni og bjargaði trénu úr for og eðju.

Það er fjölskylda Kristjönu Fenger og Johns Fenger sem fékk land undir bústað hjá Seltjarnarneshreppi, en Kópavogur var þá hluti hans, og í lóðarleigusamningi er eftirfarandi tekið fram:

12. apríl 1939 undirritaði frú Kristjana Fenger, til heimilis að Templarasundi 5 í Reykjavík, erfðaleigusamning vegna 1,788 ha landspildu úr landi jarðarinnar Digraness í

Seltjarnarneshreppi í Kjósarsýslu, sem merkt er nr. 81 á uppdrætti Búnaðarfélags Íslands 29.3. 1939. Landið var leigt til garða- og grasræktar en eigi til annarra afnota. Á hverju ári skyldi leigutaki rækta til túns eða garða eigi minna en 1/10 hluta af landinu, þannig að allt landið væri fullræktað að 10 árum liðnum. Leigugjald var kr. 5,00 af ha.

Að sögn Unnar Fenger, dóttur þeirra hjóna, hafði fjölskyldan reist sumarbústað á svæðinu nokkrum árum fyrr eða árið 1934 en undirritun samningsins við hreppinn dróst nokkuð. Eftirtektarvert er að í samningnum er ákvæði um ræktun spildunnar. John Fenger lést árið 1939 en hann var meðeigandi að fyrirtækinu Nathan & Olsen sem margir kannast við.

Bústaður Fengerhjóna er líklega reistur um 1934. Mikill gróður í kringum bústaðinn: reynivíður, birki og limgerði af rijsberjarunnum og sólberjum sem voru nýtt á haustin í sultugerð. Mynd: Úr fjölskyldubúmi Unnar.

Á fállegum sumardegi í „Pabbalaut“. F.v. Unnur, John, Ebba og Kristjana. Á borðinu, sem er kefli undan rafmagnsstreng, er vindlapakki og húsbóndinn er að „gæða“ sér á einum.
Mynd: Úr fjölskyldubúmi Unnar.

Unnur við þingvíði, sem enn má sjá en er nú margfaldur að stærð, um 60-70 metrum ofan við Tré ársins. Mynd: Úr fjölskyldubúmi Unnar.

Eitt er víst að ákvæðið um ræktun spildunnar var tekið alvarlega og stöðugt var verið að gróðursetja að sögn Unnar. Kom móðir þeirra upp sáðkassa þar sem birkifræi var sáð og síðar var komið í uppeldisreit. Þar fengu plönturnar að vaxa í nokkur ár þar til að þær voru stálpaðar og bá gróðursettar í landið.

Margrét Pétursdóttir var vinnukona á heimili hjónanna og í raun hluti fjölskyldunnar og vann

jöfnum höndum að ræktun ásamt húsmóðurinni. Tóku þær í sameiningu upp á því að hlaða skeifulagaðan skjólgarð á landinu og má enn sjá móta fyrir hleðslubrotum ofan við lerkitréð en auk þess var unnið að ræktun kartaflna og grænmetis sem var verulegur búhnykkur á fjölmennu heimili.

Fjölskyldan dvaldi oft á þessum árum og allt fram yfir 1960 sumarlangt í bústaðnum sem á þessum tíma var í algjörrri sveit.

Síðar byggði Hilmar sonur þeirra hjóna og kona hans Borghildur Fenger annan bústað á lóðinni og stóð hann allt fram á 9. áratuginn. Þegar fjölskyldan hætti að nota bústaðinn fengu skátar að nota hann og síðar Íþróttafélagið Breiðablik.

Fleiri „frumbyggjar“ hófu ræktun í kringum sumarhús sín á þessum slóðum. Þar má nefna hinn kunna skipstjóra og útgerðarmann Tryggva Ófeigsson og fjölskyldu hans sem átti bústað

austan við bústað Fengerhjóna og Egil Sandholt og fjölskyldu sem átti bústað vestan við þau.

Frá því að skátarnir í Kópavogi og íþróttafélagið Breiðablik hættu að nýta bústaðinn er fátt eitt um lerkitréð að segja fyrr en kom að framkvæmdum í Kópavogsdalnum árið 1992 sem fyrr var tæpt á. Þá var hafist handa við að framlengja Digranesveginn niður Digraneshálsinn í Kópavogsdalinn.

Dag nokkurn sá Friðrik Baldursson, garðyrkjustjóri Kópavogsbæjar, að lerkitréð, sem ákveðið hafði verið að þyrma, var nánast komið á kaf. Skjótt var brugðist við yfirvofandi hættu og farið að grafa frá trénu og reynt að bjarga því sem bjargað varð. Nokkur reynitré stóðu við lerkitréð og voru þau fjarlægð en líklega hafa þau hlíft lerkinu að einhverju marki.

Á meðfylgjandi myndum má sjá hvernig umhorfs var og hvernig brugðist var við ástandinu. Myndir sem teknar eru nokkrum árum síðar sýna glögg að lerkitréð hefur braggast og þessi nýja umgjörð, þar sem það fær að njóta sín eitt og sér, hæfir því afar vel. Með tímanum hefur það orðið sífellt meira áberandi og króna þess er nú stór og ábúðarmikil. Margir Kópavogsbúar sem fara um göngustíga dalsins hafa notið þess að virða fyrir sér þetta fallega lerkitré.

Þann 13. október sl. var tréð svo útnefnt „Tré ársins 2005“ við hátíðlega athöfn. Skógræktarfélag Íslands velur Tré ársins og er útnefningunni ætlað að beina sjónum almennings að því gróskumikla starfi sem unnið er um land allt í trjá- og skógrækt.

Séð í norður upp Digraneshálsinn árið 1989 áður en til vegaframkvæmda kom. Mynd: Friðrik Baldursson.

Séð inn Kópavogsdalinn áður en vegalagning hefst. Mynd: Friðrik Baldursson.

Framkvæmdir hafnar 1991. Mynd: Friðrik Baldursson.

Lerkið var komið að hálfu á kaf í for og eðju er garðyrkjustjóri bæjarins náði að bjarga því frá glötun. Hér sést að nokkur reynitré eru sunnan við tréð en þau voru síðan fjarlægð. Mynd: Friðrik Baldursson.

Búið að snyrta umhverfis lerkitréð og heildstæð mynd að færast yfir umhverfið. Mynd frá 1995. Mynd: Friðrik Baldursson.

Við athöfnina afhenti Magnús Jóhannesson, formaður Skóg-ræktarfélags Íslands, Gunnari Birgissyni, bæjarstjóra Kópavogs, sem er handhafi Trés ársins 2005, viðurkenningarskjal og sérstakan skjöld sem komið verður fyrir við tréð.

Bæjarstjórinn hafði á orði „að það væri gott að vera tré í Kópavogi“ og gat þess í leiðinni að það færi einnig vel á því að velja rússalerki sem Tré ársins þar sem rússneskir dagar væru að hefjast í Kópavogi, menningarvika með fjölbreyttri listadagskrá.

Skólahjómsveit Kópavogs lék nokkur lög og slegið var máli á tréð og aldur greindur með því að taka borkjarna úr því.

Tré ársins er eins og áður hefur komið fram krónumikið og er í rauninni marggreinótt. Það er ekta „klifurtré“, þar sem krakkar eiga auðvelt með að komast upp í krónuna.

Greinóttur vöxtur trésins bendir til þess að það hafi orðið fyrir einhverjum áföllum á uppvaxtarárunum. Hugsanlega hefur það kalið ítrekað enda er það reynslan að suðvesturhorn Íslands hefur ekki reynst kjörsvæði fyrir rússalerki. Þá er hætt við næturfrostum í dalbotnum eins og þar sem tréð stendur.

Rússalerkitré eru í eðli sínu beinstofna. Beinvaxin og falleg rússalerkitré, og því „eðlilegri“ í vaxtarlagi en Tré ársins, eru nokkuð víða í görðum í Kópavogi. Þau eru einkum áberandi á Digraneshálsinum og einnig er hægt að sjá þó nokkur, hundruðum metra ofar en okkar tré. Þetta bendir til þess að frost og frostoppollurinn í Kópavogsdalnum hafi oftast en ekki komið við sögu

á uppvaxtarárum Trés ársins.

Þrátt fyrir ýmis áföll nýtur „Tré ársins 2005“ þess nú að vera eitt af djásnum Kópavogs. Íbúar Kópavogs og landsmenn allir eiga eftir að njóta þess í ríkum mæli. Einnig verka frumbyggjanna, sem minnst er á hér að framan, er hófu ræktun og græddu teiga og fjölda reita sem enn má sjá í suðurhlíðum Kópavogsdalsins. Það er von þeirra

Trjásmælingar á rússalerki

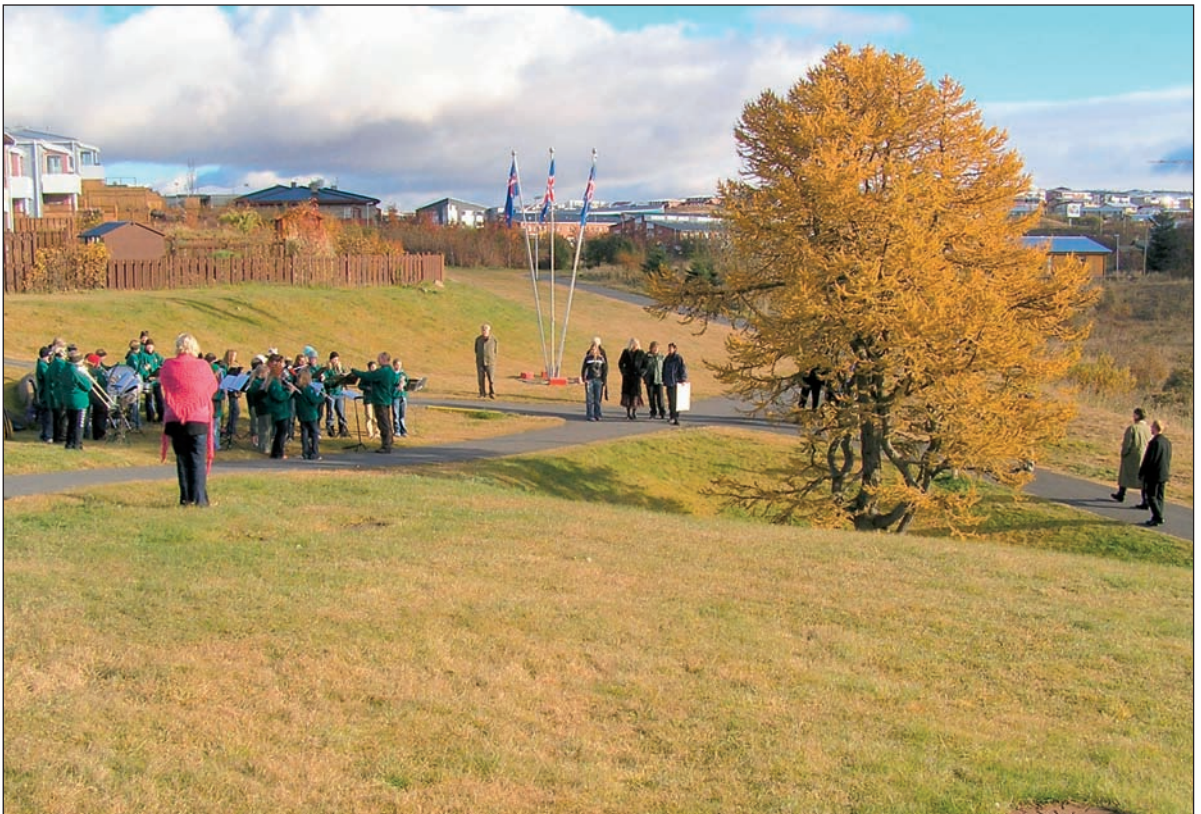
Ár	hæð í	ummál í
		brjóstthæð (1,3m)
Okt. 1999	7,7 m	91 cm
Okt. 2005	8,6 m	105 cm

Umhverfi Kópavogs hefur mikið breyst á 12 árum frá því að þessi mynd var tekin. Mynd: Friðrik Baldursson.

sem standa að útnefningu Trés ársins að sem flestir megi nokkuð læra af þessari sögu.

Samkvæmt upplýsingum Unnar og Borghildar telja þær að lerkitréð hafi verið gróðursett fyrir árið 1939 en þá féll faðir

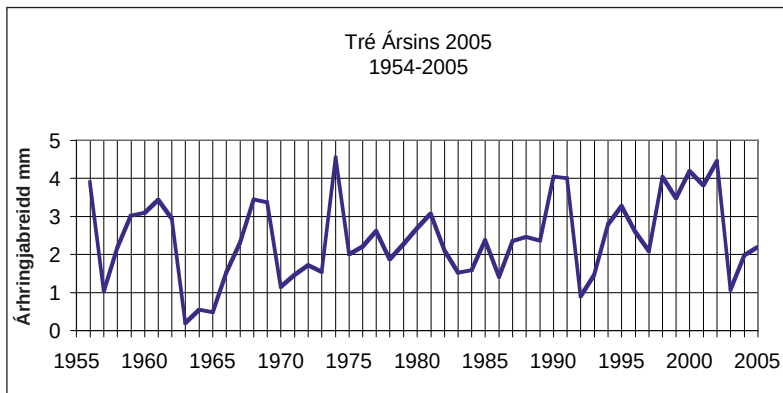
Við útnefningu Trés ársins lék Skólahljómsveit Kópavogs nokkur lög. Mynd: JFG.

Við afhendingu viðurkenningar vegna Trés ársins 2005. F.v. Gunnar Birgisson, bæjarstjóri í Kópavogi, Borghildur Fenger, fulltrúi þeirra sem gróðursettu tréð, og Magnús Jóhannesson, formaður Skógræktarfélags Íslands. Mynd: JFG.

Unnar frá. Staðurinn neðan við bústaðinn var kallaður „Pabbalaut“ en þar var skjólsælt alveg niður undir læk.

Ein skýringin á mismun aldurs-ákvörðunar trésins með borkjarna, sem bendir til þess að það hafi verið gróðursett um 1950, og vissu Unnar og Borghildar um að það hafi verið gróðursett fyrir 1939 gæti legið í því að fyrstu árin hafi tréð margkalið og ekki komist á legg fyrir en eftir nokkurra ára baráttu við frost og skaraveður.

Heimildir:

1. Borghildur Fenger, 2005. Munnleg heimild.
2. Friðrik Baldursson, 2005. Munnleg heimild ásamt ljósriti af lóðarleigusamningi Seltjarnarneshrepps.
3. Unnur Fenger, 2005. Munnleg heimild.

Bor kjarninn sem dr. Ólafur Eggertsson sérfræðingur á Mógilsá tók að sér að mæla.

